

התבקשתי לפתוח בוקר עיון זה ... וכדרכן של פתיחות, נתבקשתי לקצר. אני הולכת כבר כמה ימים סחור סחור וחושבת איך לקצר? איך לשחרר את 'צניפת המילים' העולה בגרוני כל פעם שאני מתבקשת לדבר על נושאים אלו? ..זו לא צניפה המקפלת בתוכה רק כאב אלא היא מאופיינת דווקא בתחושת גודל היריעה של הסיפור הקיבוצי שכל אחד ואחת מאיתנו, מנסה ומנסה לפתוח בו צוהר.

בראיון מצולם שערך עימי יניב שפירא לקראת תערוכתי בעין חרוד ב-2011 שאותו הפיקה וערכה, ולא במקרה, מיכל שכנאי, אמרתי שם " **שלהיות בת קיבוץ ולנסות להוציא מסיפור ילדותך איזה סימן, קול, חוויה פרטית, זה מאוד קשה כי מיד באה אלי כל תנועת העבודה**" ואמנם 'בכיינים ובכייניות' קראו לנו [ובקיבוץ כידוע לא בוכים] וכן שמעתי רבות לאורך הדרך- **'לא נכון זה לא היה ככה'** אך גם לחילופין " **היית לי לפה...**"

נושא הקיבוץ, וילדותי בקיבוץ מרחביה, בצבצו לראשונה באופן מודע בסטודיו שלי בתחילת שנות ה-90 של המאה העשרים [30 שנה?] וקבלו ביטוי ראשון ב-1995 בתערוכתי 'עיניים של חלוצה' שהוצגה בגלריית הקיבוץ באצירתה של טלי תמיה. בשנים אלה הדיון באתוס הקיבוצי, בשיח האמנות הפלסטית, מנקודת מבט ילדית-נשית, היה שתוק, חסום, סגור ואפילו כָּלל סיכון מחושב של מי שניגשת אליו, שתיתפס כפתטית. בשנים אלה חזרתי לקרוא בספרים ומחקרים שנכתבו על הקיבוץ ואחד הספרים הראשונים שעיינתי בו היה ספר/אלבום מהודר - 'הקיבוץ' - שיצא בשנת 1963, בהוצאת 'מסביב לעולם' הוצאה לאור בע"מ. הספר בא להציג את התנועה הקיבוצית והישגיה כלפי חוץ והוא נוקט בשפה אידיאלית - בנוף אנתרופולוגי... וכך קראתי בו:

"מדינת ישראל זרועה בכל חלקיה בישובים שצורתם אינה צורת עיר, אינה צורת כפר, ואף - לא צורת אחוזה; [...] **קיבוצים, כך קוראים להם. אלה הם ישובים בהם הכל מקובץ, כל הרכוש שייך לכל אנשי המקום: [...]** **לאיש אין כלום, ולכל אחד יש הכל !**" ועוד אני ממשיכה לקרוא בו: **מיוחד הוא הקיבוץ ושונה מכל צורת חיים אחרת, ואין להבינו מתוך דוגמאות הלקוחות ממצייאות אחרת.**

שמתם לב שרוב ההגדרות נוקטות בלשון השלילה**אז מי היא ומה היא צורת חיים זאת ?**

מכך אתם גם יכולים להבין מדוע אנחנו, בני ובנות הקיבוץ, חוזרים רבות על המשפט **'זר לא יבין זאת'** כי הנה שחור ע"ג לבן בספר זה כתוב שהקיבוץ הוא צורת חיים שאין לה דוגמה ואח ורע בכל תולדות הנסיון האנושי והוא **המצאה ציונית-יהודית-ישראלית-מקורית!!**. שבה **'לאיש אין כלום ולכל אחד יש הכל !!**.

אלו הן החתמות הילדות והמפתחות שאיתם יצאנו לדרך. זהו כור מחצבתינו. כור ילדותינו. כור הכאב וההתגלות האנושית, מקור התמימות והפליאה. זהו ההון התרבותי שלנו - 'הון תרבותי' אמרתי.. כי מהקיבוץ אנחנו, עוזבי ועוזבות הקיבוץ, יצאנו חסרי כל מבחינה חומרית. וכאן נכון לצטט את דבריה של **בָּאָבֶט מהסרט הַדְּנִי האלמותי - 'החגיגה של בָּאָבֶט'**, שבו באחד מרגעי השיא גיבורת הסרט אומרת **'שהאמן לעולם אינו עני..'** וזאת לאחר שבנות הכומר מגלות שהיא, סוכנת הבית שלהן, פליטה חסרת כל, הוציאה את כל כספה, סכום כסף גדול שזכתה בו במפתיע, על ארוחה פריזאית מהודרת, רבת מנות, שהכינה להן ולאנשי הכפר, נוצרים קלוויניסטים אדוקים.

אני ואדווה נפגשנו לראשונה בקיץ 2005 בחלל התערוכה 'לינה משותפת- קבוצה וקיבוץ בתודעה הישראלית' שהוצגה בביתן הלנה רובינשטיין בתל אביב באצירתה של טלי תמיה. אדווה הייתה אמנית צעירה וישבה כבר אז כבת-מלך על הר כותנה, קרוב לשמש גדולה וכתומה מְלֻבָּד. ישבה ותפרה בובות בצבעי דגל ישראל ופלסטין, ואני הייתי בת 51 והצגתי שם את יצירתי 'חדר הפוך' שהשמש מונחת בו על רצפה-תכולה ומעגל של 256 מגבות מטבח מקיפות אותו מבחוץ. תקופת הקיץ נחשבת בד"כ לעונת המלפפונים בשדה האמנות אבל היום, בחלוף 15 שנה, יש לנו כבר פרספקטיבה על חשיבותה של תערוכה זו בצומת הזמנים. התערוכה פתחה עניינים, עוררה הדים רבים וזכתה ל 50 אלף מבקרים שחלקם הגיעו באוטובוסים צהובים מכל רחבי הארץ. אמהות ובנות רבות העידו שהתערוכה פתחה ביניהן מרחב שיח שלעולם לא קיימו קודם לכן.

זמן קצר אחרי התערוכה, ב-2006, יצא סרטה הדקומנטרי של תמי פיינגולד 'בית הילדים'. סרט שליווה את ההכנות לתערוכה ובמרכזו ראיונות חשופים עם 6 מתוך 24 המציגים והמציגות. הסרט הוצג בסינמטקים, נדד בקיבוצים ומאוחר יותר שודר ב-youtube. שנה אחר כך ב-2007 יצא לאקרנים סרטו של רן טל 'ילדי השמש' עליו נשמע היום ממקור ראשון.

מים רבים עברו מאז, הקסם והנושא נפתחו ביתר שאת בשיח הציבורי, בסטודיות, ובשדה המחקר. ספרים יצאו לאור כדוגמת 'הביתה' של אסף ענברי ו'היינו העתיד' של יעל נאמן. היום שהחברה הישראלית גזורה ומסוכסכת הנושא צף ועולה מחדש, מתוך שיח הזהויות ברשתות החברתיות, כדוגמת קבוצת הפייסבוק המכה גלים לאחרונה "אפשר להוציא את הבחורה מהקיבוץ אבל אי אפשר להוציא את הקיבוץ מהבחורה"

האנתרופולוגים נוטים לומר '**שעם שאין לו סיפור, רבים סיכוייו להכחד**'. ומי כמונו, בניו ובנותיו של עם הספר, יודעים זאת. מכאן יש להבין שאנו, 'פועלות ופועלי התרבות', אמנים, סופרים, אנשי קולנוע, אוצרים וחוקרים, מתמירים ומבנים את הסיפור הקיבוצי בשדה התרבות על שלל מופעיה, ובכך מעבירים אותו לדורות הבאים כפרק נוסף, רב עלילות וסיפורי חיים, בתולדות עמינו.

תודה לך אדווה על התערוכה הטוטאלית, המרגשת, היחודית והאיכותית שאת מקיימת בגלריה שלנו בטבעון. לעניות דעתי תכניה אמנם יוצאים מחווית הילדות בקיבוץ אך כבר נוגעים בשאלות יסוד אנושיות רחבות הרבה יותר. התערוכה הזאת יכולה להיות מוצגת בכל מקום בעולם שם יש ילדים והורים ששומרים או לא שומרים עליהם. ואם יורשה לי, כזקנת השבט, להוסיף את מבטי על מה שמתחולל פה בשבועות האחרונים. נוצרה פה סינרגיה יחודית בין אדווה לאוצרת מיכל שכנאי, שגם היא בת קיבוץ – קיבוץ יפעת. שתיהן חולקות בסיס משותף שאפשר את המעורבות, ההכלה והדיאלוג יוצא הדופן ביניהן בתערוכה. וכן יש להודות לריקה, מנהלת הבית הדינאמית, שתומכת ומאפשרת הרפתקאות רוח מופלגות כאלו בתוספת אירועי תוכן הנלווים להם.

היו ברוכות העושות במלאכה ואתם, קהל יקר, תודה שבאתם ובאתן מרחוק ומקרוב להרחיב את מבטכם ולהיות שותפים בתהליכים מחוללי שיח, יצירה ותרבות- אלו.

חן רותם – שיר ערש ליענקלה <https://www.youtube.com/watch?v=DqLc20AEh3A>

חן רותם – שומרת לילה <https://www.youtube.com/watch?v=ne8Ah42IUc0>